

Sveriges
lantbruksuniversitet

Examensarbeten inom Landskapsingenjörsprogrammet
2008:19

Tujaskogen i Böda Ekopark – historiken och framtiden

Foto: Robin Fahlström

Caroline Svensson

LTJ-Fakulten
SLU, Alnarp
ISSN 1651-8160

Förord

”Tujaskogen i Böda Ekopark – historiken och framtiden” är ett examensarbete inom Landskapsingenjörsprogrammet vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp.

Arbetet är skrivet på AB-nivå i ämnet landskapsplanering och motsvarar 15 högskolepoäng.

Arbetet är utfört vid område Landskapsutveckling.

Jag vill tacka min handledare Mark Huisman som hjälpt mig genom arbetets gång.

Dessutom vill jag tacka ett antal personer som tagit sig tid att hjälpa mig genom att svara på mina frågor.

Lars Wellin, tidigare anställd vid Skäftekärr ekonomiska förening.

Alrik Nilsson, ordf. i Böda hembygdsförening.

Sven Lundgren, pensionerad kronojägare.

Per Pettersson, skötselansvarig vid Sveaskog.

Börje Drakenberg, professor vid SLU.

Johan Nitare vid Svenska Skogsstyrelsen.

Åsa Johansson från Kalmar länsstyrelse.

Folke Nilsson från Intresseföreningen Ölands Norra.

Arne Sjögren från Intresseföreningen Ölands Norra.

Per-Magnus Ekö från skogsfakultet, SLU Alnarp.

Jan-Henrik Fallgren, arkeolog.

Alnarp, mars 2008

Caroline Svensson

Sammanfattning

Detta arbete handlar om Tujaskogen vid Skäftekärr i Böda socken på norra Öland, om dess historik samt framtida utveckling. I och med detta examensarbete lämnas ett par förslag på vad man skulle kunna göra för att bevara det värde som Tujaskogen utgör genom sitt exotiska inslag i Sveaskogs Ekopark. En ekopark är ett större sammanhängande skogslandskap med höga naturvärden.

Jättetuja, *Thuja plicata* är mycket ovanlig i större populationer och det äldsta och största beståndet i Norden ligger just i Böda Ekopark. Dock drabbades detta hårt av stormen Gudrun 2005 och idag finns knappt en tredjedel kvar av ursprungsplantorna som planterades 1878. Man vill idag från ägarnas sida återställa vissa delar av Tujaskogen till betesmark och lyfta fram de fornminnen som finns där.

Jag har valt att se till olika faktorer som kan påverka utvecklingen och har även fördjupat mig i historiken kring Tujaskogen, Skäftekärr och gamla Kronoparken. Det importerades även mängder med exotiska växtarter till Kronoparken i försök att hitta någon art som kunde binda den flygsand som gav stora problem i socknen. Idag finns det 53 exotiska arter (däribland jättetujan) som inte hör hemma i ekoparken och som defintivt har satt sin speciella prägel på skogarna.

För att kunna förstå jättetujans värde förhörde jag mig om hur vanlig arten är i svensk skogsproduktion. Den visade sig vara väldigt ovanlig på grund av etableringproblem och frostsador. Detta är högst intressant eftersom tujorna på norra Öland inte har haft några större problem att självspida sig i resterande delar av ekoparken. Jag har studerat skriftliga källor, men merparten av den viktigare informationen har kommit fram genom intervjuer och diskussioner med personer som har intresse av vad som sker på norra Öland. Studiebesök i Tujaskogen, Skäftekärr och intilliggande områden har också utförts för att kunna dra slutsatser om vad som bör göras i framtiden.

Resultatet finns presenterat i tre förslag som alla innebär ett bevarande av det skogshistoriska värdet och det turistmålsvärde som tujaskogen utgör i ekoparken. Förslag ett går ut på att den koncentration av jättetujor som idag ligger i den halvan av Tujaskogen som stormen Gudrun förstört, flyttas till den yngre delen i öster där stormskadorna är mindre. Förslag två går ut på att uppmärksamma tujabeståndet öster om Skäftekärr som innehåller Sveriges största jättetuja. Förslag tre går ut på att man istället för att uppmärksamma jättetujorna, lägger fokus på ett bestånd med hemlocksgranar som är lika gammalt som jättetujan och finns nordväst om Skäftekärr.

I min analys sker diskussionen kring den information som jag samlat in och hur den kan omsättas i praktiken.

Innerhållsförteckning

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Syfte.....	5
Avgränsningar.....	6
Metod och material.....	6
<i>Litteraturstudie</i>	6
<i>Intervjuer</i>	6
<i>Fältstudie</i>	7
Skäftekärr och Tujaskogens historiska bakgrund	8
Norra Ölands klimatiska förutsättningar	8
Skäftekärr och Böda sockens skogshistoria.....	9
J. E. Bohmans bedrifter	11
Skäftekärr och Tujaskogen, 1970-talet och framåt.....	14
Jättetujabeståndet	16
Sveaskog och Böda Ekopark.....	19
Sveaskogs planer för Skäftekärr och Tujaskogen	22
<i>Fornminnen i Tujaskogen</i>	23
Thuja plicata i Sverige.....	25
Fältstudie av Tujaskogen.....	27
Analys och Diskussion.....	30
Förslag på framtida åtgärder	32
Östra delen av befintliga Tujaskogen	32
Sveriges största jättetuja.....	34
Bestånd med Hemlockgranar	35
Slutord	36
Källförteckning	37
Bilagor	39
Bilaga 1	39
Bilaga 2	40

Inledning

Bakgrund

När det var dags att börja fundera på vilket ämne man skulle välja till sitt examensarbete fanns det många idéer som snurrade i mitt huvud. Men en sak jag kom på ganska tidigt, var att jag ville skriva om något hemifrån Öland.

Som ölännings har jag aldrig blivit så matad med de kulturella och biologiska värdena på Öland, som jag har blivit sen jag flyttade därifrån. Det känns också enklare att fördjupa sig i ett ämne när det finns en personlig relation till det. Och varför jag blev intresserad av just Skäftekärr och Tujaskogen är därför att min faster och hennes man har haft sommarstugor i Grankulla i Böda socken så länge jag kan minnas. Åke (min fasters man) är född i trakten. Sedan jag var väldigt liten har vi under många år hälsat på dem där under midsommarerna.

Jag hade inte varit i Böda på ett antal midsommarhelger när jag åkte dit sommaren 2007, tillsammans med ett par vänner, för att besöka den omtalade Tujaskogen. När vi kom dit fann vi den delvis helt förstörd av stormen Gudrun. Detta kändes väldigt sorgligt och då väcktes min nyfikenhet kring vad som skulle ske med skogen i framtiden.

Eftersom Tujaskogen nyligen bytt ägare och numera ingår i Ekopark Böda tyckte jag att det vore intressant att veta vilken roll den kommer spela där. Detta blev idén till mitt examensarbete. Jag tycker även att *Thuja plicata* är ett fantastiskt trädslag och jag blev imponerad av den storlek och det uttryck de har i Skäftekärr. Jag blev också nyfiken på vilken roll jättetujan har i Sverige i större bestånd. Området var innan stormen unikt i Sverige och Skäftekärr som innehåller Ölands enda arboretum har en väldigt intressant skogshistoria. Hela norra Öland är väldigt präglad av sin historik och jag blev snabbt sugen på att ta reda på mer.

Syfte

Syftet med detta examensarbete är att utifrån historiska aspekter på norra Öland och utifrån diskussioner med ägarna Sveaskog och andra intressenter, föreslå på vad som bör ske med den del av Tujaskogen som blåst ner vid Skäftekärr i Böda Ekopark.

Huvudsakligen kommer följande frågor besvaras:

- Hur ser historiken ut för Tujaskogen i förhållande till Skäftekärr, gamla kronoparken och norra Ölands skogshistoria?
- Vad har Sveaskog tänkt göra med Tujaskogen och hur fungerar skötseln för den nystartade Ekoparken?
- Hur ser andra intressenter på skötseln i Ekoparken och Tujaskogen?
- Hur fungerar *Thuja plicata* i svenska förhållanden och hur speciellt är beståndet i Böda?

Utifrån dessa frågor har jag skapat mig en uppfattning om situationen på norra Öland och gjort förslag på vad man kan göra med tujabeståndet i syfte att bevara karaktären och den tyngd som beståndet har som turistmål.

Avgränsningar

Eftersom ämnet idag är högaktuellt och diskussioner pågår om vad som ska ske, har jag inte tagit med alla åsikter. Detta har jag valt eftersom ingen är opartisk och jag kan inte avgöra vem som har rätt eller fel, det finns helt enkelt alltför olika utgångspunkter. Jag har i mitt arbete tagit mig friheten att sälla fritt i all information jag fått.

Ämnet fornminnen berör jag endast ytligt, trots att norra Öland är Sveriges mest fornminnestäta område. Det hade kunnat bli ett antal fristående arbeten dock mer passande för en arkeologstudent.

Jag har inte heller gått in i detalj kring hur stor roll turismnäringen spelar för Öland och ölänningarna på norra Öland.

Mitt resultat består inte av någon praktisk plan där jag exakt beskriver hur man bör göra, utan består mer av en presentation av olika förslag på vad man skulle kunna göra.

Jag fördjupar mig heller inte i hur specifika delar av Ekoparken sköts eller hur övriga naturreservat i parken ser ut. Inte heller går jag särskilt djupt in i vad som sker med arboretet vid Skäftekärr och avstår även att gå in på djupet om de övriga exotiska bestånden i Ekoparken.

Metod och material

Litteraturstudie

En litteraturstudie var av största vikt för att ta reda på historiken på norra Öland. De flesta böcker som var till nytta för mig fick jag låna på biblioteket i Färjestaden, men en del artiklar fanns även att finna på biblioteket vid SLU i Alnarp. En stor del mer modern information fanns på internet i form av tidningsartiklar och hemsidor. Litteraturstudien har skett löpande under större delen av arbetet, men hade högst koncentration i ett tidigt skede.

Intervjuer

Intervjuer har varit en mycket viktig del i arbetet, eftersom inte så mycket information finns tillgängligt kring vad som sker idag eller vad som har skett de senaste tio till femton åren.

Intervjuerna har gjorts för att få kunskap om nutidshistoriken men även till stor del för att lyssna till olika åsikter om hur skötseln fungerar. Jag har till exempel intervjuat personer från Intresseföreningen Ölands Norra och tidigare engagerade vid Skäftekärr ekonomiska förening för att få reda på hur Skäftekärr och Tujaskogen sköttes innan Sveaskog tog över ägandet. Jag har även pratat med tidigare anställda vid Domänverket för att få höra hur skötseln fungerade mellan 1950-1980-talet, då Domänverket ägde det.

För att få veta vad som faktiskt är tänkt att ske i framtiden har jag intervjuat personer vid Kalmar länsstyrelse, skötselansvariga vid Sveaskog och en arkeolog som gör utgrävningar vid Skäftekärr.

För att få veta hur *Thuja plicata* fungerar i svenskt skogsbruk och om det finns fler bestånd än det i Böda, frågade jag professorer vid SLU, från bland annat skogsfakultet och även den svenska myndigheten Skogsstyrelsen.

Intervjuerna har skett parallellt under hela arbetet och ingen specifik ram för intervjufrågor har gjorts eftersom de tillfrågade har alla haft olika erfarenheter, utgångslägen och kunskaper.

Fältstudie

Fältstudie utfördes den 30 januari och 8 februari 2008 på plats i Skäftekärr och Tujaskogen med omnejd. Detta var av högsta vikt för att jag skulle få en bild av hur det ser ut idag och vilka arter som finns i området. Då fick jag även en vision av vilka förutsättningar som finns för en möjlig återväxt av skogen och vilka de viktigaste fornlämningarna är.

Även en inventering av den nya växtligheten gjordes på den nära nog tomma ytan där jättetujorna blåst ner. Ytterligare en fältstudie gjordes den 1 mars 2008 för att se om andra områden nära Skäftekärr, utöver Tujaskogen, var av intresse och vilka förutsättningar som kan finnas för att skapa nya turistmål där.

Bilder och kartor

Alla bilder i det här arbetet där ingen annan källa är utsatt, är tagna utav författaren. Alla övriga bilder har blivit godkända för användande av de källor som står vid bilden.

Alla kartor i arbetet är från det digitala kartbiblioteket och har blivit godkända av Lantmäteriet. © Lantmäteriverket Gävle 2008. Medgivande I 2008/0656.

Skäftekärr och Tujaskogens historiska bakgrund

Beståndet med jättetuja, *Thuja plicata* är lokaliserat ungefär 700 meter öster om gamla jägmästarbostaden i Skäftekärr och har i alla tider fascinerat både skogsmän och turister. De planterades 1878 av jägmästare Johan Emil Bohman som var väldigt intresserad av att införa flera exotiska trädslag i svensk skogsproduktion. Skäftekärr ligger beläget i södra delarna av Böda socken som är Ölands nordligaste och till ytan största socken. Skäftekärr är idag norra Ölands Natur- och kulturcentrum i Sveaskogs Ekopark.

Tujaskogen var tidigare skyddat som domänreservat men det upphörde att gälla 1996 då Skäftekärrs ekonomiska förening köpte upp Skäftekärr med omgivande mark. Idag finns inga nya planer från Länsstyrelsen i Kalmar län att skydda beståndet. Den 8-9 januari 2005 drabbade stormen Gudrun norra Öland och den populära Tujaskogen föll offer för vindarna. De 30 meter höga tujorna som stod i utkanten av skogen fälldes och drog med sig många mindre träd. Idag är det osäkert vad man kommer att göra med skogen, om den ska återplanteras eller bli någonting annat.

Norra Ölands klimatiska förutsättningar

Den jordmån som finns på norra Öland består till större del av lösa avlagringar, först och främst flygsand men även postglaciala strandbildningar av sand och grus. Marken är sur och på vissa platser är en typisk podsolprofil bildad. Söderut finns även moränlera med en högre kalkhalt. Ölands norra udde har idag ett av Sveriges torraste klimat.¹ Nederbörden är låg, bara något över 500 mm per år, men siffrorna skiftar förstås från år till år. Sverige i övrigt brukar ha mellan 500-1500 mm. Man räknar med att antalet regndagar under sommaren endast uppgår till runt 21 dagar och att man har runt 2000 soltimmar per år.² Vindarna runt norra Öland är hårda, vanligast är västliga eller sydvästliga vindar men ibland blir de även nordliga eller nordvästliga. Den blåsigaaste månaden är november och därefter följer mars och september. Många stora stormar har drabbat kronoparken/ekoparken genom tiderna. De värsta utöver Gudrun 2005 och Per 2007 redovisas nedan.

- **1903-** 9500 m³ fälld skog.
- **1918-** 67 000 m³ skog fälldes till en yta av 370 hektar.³ Man fick bygga 13 nya sågverk i dåvarande kronoparken för att ta hand om alla fallna träd. Stormen räknades dock som något bra för lokalbefolkningen eftersom det blev så mycket arbete att nytt folk flyttade till orterna runt omkring.⁴
- **1954-** Ca 45 000 m³ skog = 60 000 timmerträd föll i en orkan med vindstyrkor på 45 m/s. Även stora delar av kvarvarande skog inom de drabbade avsnitten ödelades.

---

¹ Ekstam & Martinsson, 1981:1

² Svedberg & Johanson, 1986

³ Ekstam & Martinsson, 1981:4

⁴ Wickbom & Frylestam, 2002

På 1980-talet var virkesförrådet endast 80 kubik per hektar och drygt 50 % av träden var yngre än 40 år. 75 % var yngre än 60 år och endast 1160 hektar bestod av träd äldre än 100 år, varav 810 hektar låg inom domänreservat.⁵

Skäftekärr och Böda sockens skogshistoria

Namnet Skäftekärr kommer ifrån en i trakten vanlig fräkenart, skavfräken, *Equisetum hyemale*. Men på öländska kallas den helt enkelt för skäfte.⁶ Första gången namnet Skäftekärr nämns är så tidigt som år 1360 då Kung Magnus Eriksson skänkte egendomen till Nils Turesson Bielke. Andra tidigt omtalade ägare av Skäftekärrs gård är Riksrådet Bo Johnsson Grip och adelssläktena Tott och Sture. På 1600-talet mättes egendomen upp av ägaren Michel Persson och vid denna tiden var det en liten ensamgård med anspråkslösa åkrar insprängda i gläntor.⁷

På medeltiden och långt in på 1600-talet låg Böda utanför häradsindelningen som en regal socken direkt under kungens överhöghet.⁸ När Linné på sin Ölandsresa 1741 besökte Böda socken fann han att de idag, av turisterna, älskade sandstränderna höll på att blåsa bort. Byarna Grankulla och Byrum höll sakta men säkert på att täckas av 15 meter höga vandrande sanddyner. Även jordbruksmarkerna runt hela norra udden täcktes sakta av sanden och det fanns ett stort behov av plantering av gräs och träd för att stoppa sandflykten.⁹ (Se figur 1.) Orsaken till dessa problem finner man om man ser tillbaka till 1569 då Johan III införde djurgårdsinrättningarna och gjorde om Öland till en kunglig jaktpark. All jakt på högvilt, det vill säga älg, hjort och rådjur förbjöds. Den som bröt mot lagen fick böta 40 mark första gången, 80 mark andra gången och tredje gången blev man halshuggen. Var man adlig

förlorade man istället sitt gods och bannlystes från ön. 1692 bestämdes det sedan att det var olagligt att inneha vapen och alla bössor skulle överlämnas till Borgholms slott. Den som inte gjorde detta blev bestraffad som en konungens förbudsbrytare. All avverkning av skog blev olovlig och det kostade 40 mark i böter om man högg ner ett träd.¹⁰

Figur 1. Tallar planterade för att hindra sandflykten

Djurgårdsinrättningarna gällde till en början inte Bödaskogen, eftersom tallen inte tillhörde de berörda trädslagen, men detta ändrades 1756 genom en ny kunglig resolution. Nu var man tvungen att söka en skriftlig ansökan hos myndigheterna för att få utsyning av allt slags husbehovsvirke. Processen för detta var väldigt omständlig så många av lokalbefolkningen

⁵ Ekstam & Martinsson, 1981:4

⁶ Skäftekärrs ekonomiska förening, 1999

⁷ Johanson, 2003

⁸ Böda hembygdsförening hemsida

⁹ Luning, 1999

¹⁰ Wickbom, 2003

fortsatte som de gjort innan och tog virke ändå. 1801 avskaffades djurgårdsinrättningen och utmarkerna delades under 1816 upp mellan byarna. Men "Böda-tall" som det kallades då undantogs från den fördelade marken och behölls av kronan för att senare gå under namnet Böda kronopark. Huvudsyftet med kronoparken var framför allt att säkra statens behov av virke, men hade redan då en naturvårdande karaktär.¹¹ Trots detta gjorde den fattiga lokalbefolkningen betydande olagliga avverkningar och eftersom trädföryngringen hindrades av det hårda betestrycket på utmarkerna resulterade detta i en drastisk minskning av skogarnas utbredning på ön. (Se figur 2 för olika skogstyper på Öland och dess utbredningar.) I början på 1800-talet fanns inte längre några större sammanhängande skogar utan bara spridda dungar.¹²

En orsak till att det stals så mycket, var att man behövde ved till kalkbränning. Det gick ca 60 lass ved till en bränning och det fanns upp till 17-18 kalkugnar i socknen. Andra orsaker till skogsstölderna var till exempel att man behövde virke till diverse byggen efter markutdelningarna till byarna. Det fanns i början på 1800-talet tolv skogsvaktare samt en del extrapersonal för skötsel och tillsyn, men de var dock alla svältavlönade och starkt beroende av allmogens välvilja. Därför uppkom ett slags mutsystem där trä byttes mot livsförnödenheter. Skogarna blev uthuggna utan någon systematisk återplantering och 1825 utfärdades en kungörelse om planteringsskyldighet, det vill säga att varje hemman skulle plantera 16 plantor per år. Det blev dock ohållbart i längden att skydda plantorna från de olika betande djuren i kronoparken. 1836 tillträdde en ny jägmästare till parken, Carl Fredrik Stenius som tog upp sitt säte i Fredriksborg. Folket hade tidigare varit vana vid att inte få några påföljder av sina olovliga avverkningar men Stenius var hård. Många böter utdelades och de som inte kunde betala fick sitta i Kalmar fängelse på fastlandet. Skogen i kronoparken var dock stor och det visade sig omöjligt att

Figur 2. Skogsfördelning på Öland ertappa alla som forslade ostämplat timmer ur skogen.¹³

De tio nordligaste socknarna hade rätt att släppa in betesdjur i kronoparken och hundratals nötkreatur, hästar och får nyttjade området. Under 1830-talet kom man dock på att man måste motarbeta de negativa verkningar som betet hade på markerna. 1840 infördes en förordning om att bete endast fick förekomma inom hägnader på platser anvisade av jägmästaren.¹⁴ Under 1845 anställde man även två skogsplantörer som med tång, ris och jord försökte binda sanden för plantering. Men trots detta tog det lång tid innan problemen

¹¹ Ekstam & Martinsson, 1981:1

¹² Forslund, 2001

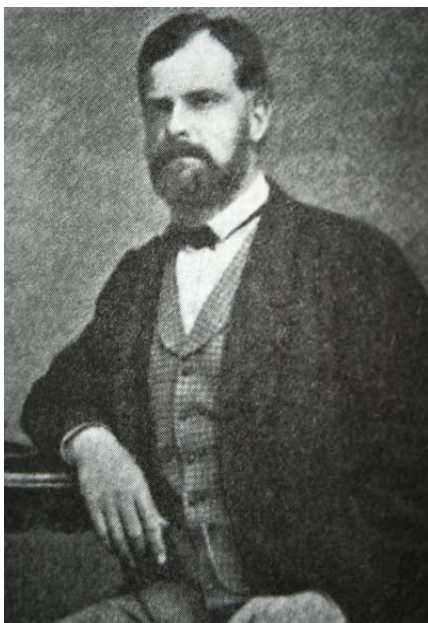
¹³ Wickbom, 2003

¹⁴ Ekstam & Martinsson, 1981:4

med sandflykt löstes. Mellan 1848-49 företogs en stubbräkning i kronoparken, vilket visade ett resultat på 6 597 stycken olovligt huggna träd. Detta gav anledning till en inspektion i socknarna.¹⁵

Allt kulminerade 1850 i upproret i Torp eller Bödaupproret som det också kallades. Inspektionen föranledd av jägmästare Stenius, kronofogden J H Eneman och deras medhjälpare red tillsammans runt i bygderna för att leta efter olovligt timmer. Staten var missnöjd med ölänningarna, eftersom befolkningen inte lydde lagen och de få män som försvarade den kände sig maktlösa och värnlösa ute i ödemarken. Befolkningen undandrog kronan skatteinkomster genom att segla hit och dit över Östersjön för att sälja sina trävaror. När inspektionen anlände till Torp hade byn redan blivit förvarnad om deras ankomst och 70-80 lokalbor väntade på dem där med påkar, knivar och stenar. Följet fick fly hals över huvud från platsen. Man vågade efter det inte fortsätta inspektionen utan militärt skydd och landshövdingen fick skicka 110 man från fastlandet för att stävja upproret.¹⁶

Detta blev slutet på stölderna och skogen kunde nu skötas som ett rationellt skogsbruk igen. I avsikt att utröna om andra trädslag förutom vår vanliga tall, *Pinus sylvestris* vore lämpliga infördes redan någon gång på 1850-talet svarttall, *Pinus nigra* och bergtall, *Pinus mugo*. Svarttallen lämpade sig inte i sandfälten men visade sig däremot lämplig på den torra alvarsmarken i vindpinade lägen.¹⁷ 1858 köpte staten Skäftekärrs gård, som låg mer i centrum för kronoparken, för att där inrätta lönebostad för jägmästaren på Böda kronopark. 1860 anlades sedan rikets första och då enda skogsskola på markerna.

Figur 3. J.E Bohman.

Källa: Att upptäcka Böda, 2003

J. E. Bohmans bedrifter

Den förste jägmästaren och skogsvaktaren som anställdes på Skäftekärrs egendom var Johan Emil Bohman och han förestod skogsskolan under 1861-1892. (Se figur 3.) Johan Emil Bohman var född i Sverige men hade studerat i Tyskland och beskrivs i litteraturen som en respektingivande och originell kraftkarl som hade stora kunskaper inom skogsodling. Han var väldigt intresserad av god skogsekonomi, biologiska tankesätt och nyfiken på nya trädarter som kunde berika skogsbruket.¹⁸

1860 blev han den förste att inrätta och sköta Skäftekärr park och arboretum, som anlades främst som en lövpark runt jägmästarbostaden. Endast få barrträd fanns på den tiden i arboretet, de flesta fanns istället insprängda i barrskogarna runt omkring.¹⁹

¹⁵ Ekstam & Martinsson, 1981:1

¹⁶ Wickbom & Frylestam, 2002

¹⁷ Arne, 1954-55

¹⁸ Skäftekärr ekonomiska förening, 1999

Mycket hann ske under Bohmans tid vid kronoparken. 1861 gjorde han en ny avverkningsplan för skogen, helt utan bruk av trakthygge (brukssätt där skogens slutavverkning utfördes i bestämda utstakade hyggen.) Vidsträckta dikningsarbeten gjordes där stor areal myrmark torrlades och beskogades. Transportvägar för timmer, med en längd på 120 kilometer, anlades i rätvinkliga system och man avverkade de äldsta och sämsta träden i kronoparken för att förbättra skogens tillstånd. Skyddsplanteringarna på flygsandsområdena påbörjades redan 1845, men blev inte klara förrän på 1890-talet eftersom områdena var väldigt svårbemästrade. I flygsanden satte man framförallt strandtall, *Pinus pinaster*, bergtall, *Pinus mugo* och balsampoppel, *Populus balsamifera*.²⁰

Eftersom frösådd var så gott som omöjligt frångick Bohman den principen och planterade istället hela plantor som han dragit upp i plantskolan. Han planterade i den 6250 hektar stora kronoparken inte mindre än 1 700 000 plantor åren 1861- 1870, 4 462 000 stycken under 1871-1880 och 1 374 000 stycken under 1881-1890.

Bohman experimenterade också gärna med många olika trädslag och förutom vanlig gran och tall planterade han weymouthtall, *Pinus strobus*, svarttall, *Pinus nigra*, silvergran, *Abies alba*, lärk, *Larix decidua*, bok, *Fagus sylvatica*, douglasgran, *Pseudotsuga menziesii* och jättethuja, *Thuja plicata*.²¹

Avsikten med plantorna var tvåfaldig, dels ett försök att införa exotiska träslag som kunde ge god avkastning och dels för att förhindra sandflykten. Många trodde också att det fanns en önskan att i tidens anda kunna visa upp en samling träd, ett arboretum, med många sällsynta arter. Detta var ingen dum idé eftersom Skäftekärr då som idag är Ölands enda arboretum. Redan 1862 började Bohman experimentera. Han importerade och köpte frön från Stelzner & Schmalz Nachfolger i Lübeck, Tyskland och från Ekström och Forsberg i Örebro. Dessa sådde han sen i skogsplantskolan.

Redan 1864 fanns i plantskolan tretton olika främmande barrträd, tre olika valnötsarter, fyra lönnarter, tre sorters ekar, platan, äkta kastanj med flera och 1865 omnämns även tulpanträd och mammutträd.²² Under 1890-talet fanns 53 arter, på 1960-talet 51 och idag finns det mellan 140-150 arter. Många av de träd Bohman försökte odla var snabbväxande arter som planterades i särskilda bestånd i Kronoparken. De flesta av fröna trivdes dock inte i den nordöländska jordmånen.²³

Skogsskolan fanns kvar vid Skäftekärr fram till 1897, sedan flyttades den in till Böda by. Dock ansågs det efter ett tag att Bödaskogen var alldeles för speciell för en praktisk utbildning i skogsbruksförhållanden och skolan flyttades igen. Denna gången till Bjurfors kronopark i Västmanland. Genom många av de åtgärder som Bohman, och även andra gjorde, kom

---

¹⁹ Wickbom, 2003

²⁰ Ekstam & Martinsson, 1981:1

²¹ Ekstam & Martinsson, 1981:4

²² Lünning, 1999

²³ Skäftekärr ekonomiska förening, 1999

virkesförrådet i kronoparken att växa och beräknades 1915 till i genomsnitt 180 m³/ha. Skogsbruksmetoderna och tekniken blev också mycket mera rationell.²⁴ Under 1937-1968 avsatte Kungliga domänstyrelsen ca 1670 hektar av kronoparken som domänreservat. Principöverkommelsen mellan Statens naturvårdsverk och Domänverket var att överföra domänreservaten till naturreservat 1974. Något som dock inte skedde fullt ut.²⁵

Efter den svåra stormen 1954 gjordes mer specifika planer över avverkningen för att se till att man inte avverkade mer än systemet höll för. Stormen hade rubbat mycket och man försökte få till en årlig tillväxt med fyra kubik skog på varje hektar. Ett hektar är 10 000 m³. Mellan 1955 -1988 fanns i kronoparken fyra kronojägare som arbetade utifrån skötselplaner med speciella riktlinjer. Mycket av arbetet sköttes manuellt med timmersvansar och sågar och timret kördes ur skogen med häst.²⁶ Under 1900-talet har man mer och mer övergett de främmande trädslagen i skogsbruket och istället har naturvårds- och fritidssynpunkter mer kommit in i bilden och utvecklat norr Öland till ett betydande turistmål.²⁷

---

²⁴ Ekstam & Martinsson, 1981:1

²⁵ Wickbom, 2003

²⁶ Sven Lundgren pensionerad kronojägare, telefonsamtal den 11 februari, 2008

²⁷ Ekstam & Martinsson, 1981:4

Skäftekärr och Tujaskogen, 1970-talet och framåt

Under många år i slutet av 1900-talet, förvaltade Domänverket i princip all statlig skog, både för skogsbruk och naturvård. Detta gällde även Kronoparken i Böda.²⁸ Men bara för att tiderna blivit mer moderna betydde det inte att stölderna upphörde, dock med andra förövare än lokalbefolkningen denna gång. 1978 häktades kronojägare Arthur Kristoffersson för att ha stulit och sålt olagligt timmer mellan 1974 och 1976. Trä för en stor summa pengar stals och när man inventerade parken fann man en svartbyggd semesterby mitt ute i skogen.²⁹ På den tiden bodde jägmästaren fortfarande i Skäftekärr men det ändrades efter att man omorganiserade i företaget och Öland hamnade under Kalmar skogsrevir. Då fick jägmästaren flytta till in till Kalmar. När Domänverket sålde kronoparken till Assidomän slogs skog och sågverk ihop, något som tidigare haft olika chefer.³⁰

Bolaget Assidomäns övertagande 1988 uppskattades inte av lokalbefolkningen. Företaget fick kritik för att varken lyssna på andra företag eller på personer från trakten. Assidomän var privatägt och varken Skogsvårdsstyrelsen eller Länsstyrelsen hade några möjligheter att påverka. Assidomän beskrivs ha visat både okänslighet och till viss mån arrogans i sina handlingar.³¹ Företaget började under slutet av 1990-talet med en utförsäljning till privatpersoner av olika områden i Bödaskogen, vilket inte uppskattades. Avverkningarna som följde blev startskottet för protester och en del ansåg att amatörer inte var kompetenta att sköta skogen. Många ansåg att kronoparken var ett smycke som inte borde styckas upp i industridiamanter.³²

Intresseföreningen Ölands Norra startades 1988 för att ta tillvara samhällets och företagens intressen på norra Öland. Bland annat anordnar de varje år julmässa på Skäftekärr. Man började dock fundera på om det fanns mer man kunde göra och styrelsen började att formulera en Vision Skäftekärr, ett flerårigt projekt i egen regi. (Se figur 4.) Man ville skapa ett besöksmål och även bryta många års negativ befolkningsutveckling. Den 17 september 1996 startade Skäftekärr ekonomiska förening och varje person som ville kunde teckna en eller flera andelar á 1000 kronor. Intresseföreningen själv tecknade de första 80 andelarna och flera av styrelsemedlemmarna gick in i den nya föreningens styrelse. Den första januari 1997 köpte föreningen Skäftekärr 1:12 till priset av 1 375 000 svenska kronor.³³ Det som ingick i affären var bostället Skäftekärr, parken, samt 52 hektar mark, däribland Tujaskogen. Skäftekärr ekonomiska förening ville hindra olika planer för konferenshotell eller sommarstugor och istället ville man skapa en besöksattraktion med inriktning på natur, arkeologi och utbildning.³⁴ Vid 2002 års slut hade över 1000 andelar tecknats i föreningen av

---

²⁸ Wikipedia hemsida A

²⁹ Barometern 1978-04-08

³⁰ Sven Lindgren pensionerad kronojägare, telefonsamtal den 11 februari, 2008

³¹ Wickbom, 1997

³² Frylestam, 1998

³³ Wickbom, 2003

³⁴ Skäftekärr ekonomiska förening, 1999

såväl bofasta ölänningar som sommarboende från hela landet. Man fick ekonomiska bidrag av staten, kommunen och EU:s regionala fond, till ett totalt värde av 4,6 miljoner kronor.³⁵ När föreningen anlände till Skäftekärr var allt i väldigt dåligt skick och i

parken/arboretet fanns cirka 5-10 meter sly runt varje träd och 30-40 cm högt gräs överallt. Rönningen tog tid och bara gräsklippning gick på 20 timmar i veckan. Det fanns 80 olika trädarter i parken när föreningen började och kring 140-150 när de var färdiga. Det finns idag inte så många arboretiska motsvarigheter i Kalmar län och parken är faktiskt till och med äldre än stadsparken i Kalmar.

Figur 4. Turistkarta över Vision Skäftekärr. (Tujaskogen längst till höger)

Den ekonomiska föreningen gjorde stora renoveringar av både i gamla jägmästarbostaden och muséet som tidigare innehållit en skogsutställning men nu fick bli järnåldersmuseum istället. En viktig del i planeringen var att försöka behålla själen i platsen. Föreningen byggde upp en ordentlig entrébyggnad där man under fyra, fem år hade auktoriserad turistbyrå på uppdrag av Ölands turist AB och man byggde även upp en till byggnad på området för att ha stora öppna inomhusytor till julmässan och för konstutställningar. Man gjorde iordning gångar, startade en växtodling med 4-årig växtföljd tillsammans med Torslunda försöksstation och byggde en scen på baksidan av stora huset för att anordna blues- och viskvällar. Man satsade mycket kraft på målgrupperna 35-40 plus och barnfamiljer. Något som tidigt blev en stor succé var midsommarfirandet som kunde dra 1000 besökare varje år. Man hade även intentionen att inom sinom tid återställa viss ängsmark och en mosse för att visa på gammalt bruk. Dock dröjde det inte länge innan föreningen börjar drabbas av ekonomiska motgångar.

2003 hade man kommit riktigt långt, man kunde stå på egna ben och hade lyckats etablera Skäftekärr som ett välkänt turistmål med massor av bokningar inför kommande år. Dock händer något man inte förväntat sig. Pågrund av ett elfel, brann järnåldershuset man byggt upp ner och resultatet blev snabbt en förlust av kunder. Nästa slag blev att man från regeringshåll införde gratis inträde till statliga museum. Många besökare blev arga då entréavgiften kvarstod på Skäftekärr, som inte hade samma möjlighet att ta bort den inkomsten. Statliga museum lever till max 10 % på entréavgifterna medan det i Skäftekärr representerade hela 85 % av inkomsten. Man valde att ta upp detta till regeringen men fick ingen respons och besöksantalet fortsatte att sjunka.³⁶

Problemen började hopa sig rejält och i Barometern 2006-04-15 berättar Skäftekärr ekonomiska förening att de senaste åren hade de gått back med mellan 800 000 kronor och

³⁵ Wickbom, 2003

³⁶ Lars Wellin, f.d. anställd vid Skäftekärr ekonomiska förening, intervju den 8 februari 2008

en miljon kronor varje år. Föreningen bestämmer sig för att försöka sälja verksamheten vidare.³⁷ Så sker också och den 24 augusti 2006 kommer ett pressmeddelande där Sveaskog berättar att de har tecknat ett principavtal med Skäftekärrs förening om försäljning av mark och fastigheter till Sveaskog.³⁸

Sveaskog är idag Sveriges största skogsägare och äger 3,3 miljoner hektar svensk produktiv skogsmark. De ägs också till 100 % av staten och bildades ur det gamla Domänverket. Till skillnad från Domänverket som även skötte all tillsyn av nationalparker och naturreservat, har Sveaskog överfört den delen till Länsstyrelserna.³⁹

Sveaskog fortsätter idag att samarbeta med föreningen som nu anföras av en ideell styrelsen och Borgholms kommun för att göra Skäftekärr till ett centrum för natur och kultur. Överenskommelserna innefattade också att Skäftekärr med omgivande skog införlivades i Sveaskogs ekopark som ersatt den gamla kronoparken.⁴⁰ Idag har de 1670 hektar som tidigare var domänreservat utvecklats till 2780 hektar naturreservat, varav 800 hektar är vattenområden som tidigare inte skyddats. Innan domänreservaten fanns inga naturreservat inom kronoparken och de äldre naturreservaten som fanns utanför, Neptuni åkrar, Byrum och Horns kungsgård, räknas inte in bland de hektar som ligger inom ekoparken idag.⁴¹

Jättetujabeståndet

Beståndet med *Thuja plicata* är lokaliserat 700 meter öster om jägmästarbostaden i Skäftekärr och har i alla tider fascinerat både skogsmän och turister. De planterades 1878 av

Figur 5. Tujaskogen

Johan Emil Bohman. Fröna, som beställdes från Tyskland anlände under namnet "Livsträd" som i litteraturen egentligen är den svenska beteckningen för *Thuja occidentalis*. Sannolikt är dock att man vid detta tillfälle tillämpat det namnet på *Thuja plicata* då inga plantor av *Thuja occidentalis* har återfunnits. Medelhöjden på plantorna 1952 var runt 18-24 meter men idag är de som överlevt över 30 meter. (Se figur 5.)

Sannolikt är att höjdtillväxten hölls tillbaka en aning i början då beståndet hade en långvarig överskuggning från äldre tallar. Trädens frösättning är riklig och självsådd är inte ovanlig. Plantorna har spritt sig till områden runt omkring originalbeståndet och till exempel förekommer smärre grupper med jättetuja blandat med cypresser i södra delen av kronoparken.

³⁷ Barometern hemsida C

³⁸ Sveaskogs hemsida

³⁹ Wikipedia hemsida A

⁴⁰ Sveaskogs hemsida

⁴¹ Åsa Johansson, Kalmar länsstyrelse, epost den 19 februari 2008

Under 1930-talet provade man att plantera *Thuja plicata* som undervegetation till en 70-80-årig tallskog i närheten, men det försöket förstördes till större delen av att råbockar använde de klena unga stammarna till fejning, något som plantorna inte klarade av. Ekonomiskt sett har beståndet varit användbart under åren, då man bland annat använt det till kransgrönt och årligen kunnat plocka ett till två ton grenar. Ur tujavirket från Böda lyckades även professor Holger Erdtman vid Tekniska högskolan framställa det kemiska preparatet pliciner, ett konserverande ämne i kärnveden som använts i medicinsk forskning. Därför ställdes allt stamvirke som var av rätt kvalitet och utföll vid huggningar, till högskolans förfogande.⁴² När Länsstyrelsen i Kalmar län gjorde inventeringar i gamla Kronoparken under början av 1980-talet, bestämdes det att man skulle klassa in de olika områdena och reservaten i tre olika klasser utifrån olika naturvårdskriterier. Klass tre var högt värde, klass två var mycket högt värde och klass ett var högsta värde. I denna värdering klassades tujabeståndet in som ett klass tre område under kriterierna **kulturlandskap** och **rörligt friluftsliv**.⁴³

Det domänreservat som tidigare fanns runt Tujaskogen upphörde att gälla när Skäftekärr köptes av den ekonomiska föreningen 1996. Idag finns dock inga nya planer hos Länsstyrelsen i Kalmar på att skydda området ur naturvårdssynpunkt. Prioriteringarna inom skogsskyddet ligger idag på att skydda gammal inhemsk skog som är litet påverkad av människan och som har höga naturvärden, till exempel skyddsvärda/hotade arter eller strukturer som är viktiga för dessa arter, så som gamla träd och död ved. Dagens resurser räcker inte till för att skydda all den skog som man borde enligt den prioriteringen. Friluftsliv är ett annat skäl att bilda naturreservat men idag gör man det sällan bara för friluftslivets skull utan då i kombination med höga naturvärden. Länsstyrelsen finner det svårt att sia om framtiden men eftersom *Thuja plicata* inte är ett svenskt trädslag, är det svårt att tro det skulle kunna bli föremål för den typen av statligt skydd som de arbetar med. Värde anser man ligger i första hand på den kulturella och sociala sidan.⁴⁴

Den 8-9 januari 2005 drabbade stormen Gudrun norra Öland.⁴⁵ I Barometerns upplaga 2005-01-12 står beskrivet hur den populära Tujaskogen föll offer för vindarna. De 30 meter höga tujorna som stod i utkanten av skogen fälldes och drog med sig många mindre träd och på så sätt skapades en gata i vindriktningen, tvärs igenom skogen. Skadorna blev enorma. (Se figur 6.) Förvånande nog klarade sig hemlocksgranarna, *Tsuga canadensis* som var högre än tujorna och som växte på ett markområde intill. Även den kinesiska silvergranen, som är en av tre i Sverige, klarade sig. Tidigare hade beståndet av tuja stått skyddat av en skärm med tall, men de togs ner någon gång under 1960-talet. I artikeln uppskattade man att omkring 30-40 av tujorna hade fallit.⁴⁶ Detta fick dock korrigeras ett år senare när man i Barometerns upplaga 2005-12-30 berättade att det fanns

---

⁴² Arne, 1954-1955

⁴³ Ekstam & Martinsson, 1981:4

⁴⁴ Åsa Johansson, Kalmar länsstyrelse, epost den 30 januari 2008

⁴⁵ Wikipedia hemsida B

⁴⁶ Barometern hemsida A

400 kubikmeter tujavirke till salu på norra Öland. Detta bestod av de 154 individer som faktiskt föll offer för stormen.⁴⁷ De fallna tujorna köptes av Arne Sjögren från Intresseförening Ölands Norra och han sågade själv till virket. Företaget Sveaskog hjälpte till och valde att starta upp en trädgrupp bestående av hantverkare och skogsägare som tog sig an att göra bänkar och bord av virket. Dessa blev alla de rastplatsbänkar som idag finns utsatta i den nya ekoparken.⁴⁸

Utöver de 154 individer som föll för stormen Gudrun, föll ytterligare cirka 60 stycken i stormen Per 2007. Omkring ett 100-tal plantor finns kvar idag men de är gamla och många är drabbade av röta. De flesta kommer i framtiden att ha svårt att stå kvar, framförallt de som är placerade närmst den stora glänta som skapats och därav är oskyddade mot vindar.

Uppskattningsvis kommer ytterligare fler träd att falla under de närmsta fem åren. Men det finns många nya yngre decimeterhöga plantor i öster och i norr av skogen som har börjat växa till sig i gläntorna efter de andra fallna träden. Under tiden fram tills stormarna på 2000-talet, var beståndet av jättetuja

Figur 6. Varningskylt, fälld skog unikt i Sverige och bildade där den stod en fantastisk katedral av resliga träd med stora stamomfång. Bara några enstaka solstrålar kunde ta sig ner till den bara marken.⁴⁹ Under årens lopp har skogen används till mycket, till exempel för sommarkonsserter och gudstjänster.⁵⁰ Det var även populärt att gifta sig i Tujaskogens trolska dunkel och det var en plats mycket uppskattad av artister.⁵¹ Området för Tujaskogen är ganska känsligt, vilket gör att miljön är svår att ta sig fram i med maskiner när det gäller åtgärder som röjning m.m.⁴⁷

⁴⁷ Barometern hemsida B

⁴⁸ Lars Wellin, f.d. anställd vid Skäftekärr ekonomiska förening, intervju den 8 februari 2008

⁴⁹ Arne Sjögren, Intresseföreningen Ölands norra, telefonsamtal 25 februari 2008

⁵⁰ Skäftekärr ekonomiska förening, 1999

⁵¹ Barometerns hemsida A

Sveaskog och Böda Ekopark

Böda har Ölands största skogar av gran och tall och barrskogarna är dominerande. Men Ekoparken innehåller också alvar, våtmarker, ängsskogar och lövskogar. 1/3 av arealen på norra Öland är avsatt till reservat av skogliga, botaniska, geologiska, arkeologiska och fritidsmässiga skäl.⁵² Fredagen den 29 september 2006 invigde Sveaskog Böda Ekopark med pompa och ståt, den 15:e ekoparken i Sverige. (Se figur 7.) Idag finns det 19 ekoparker i Sverige men det ska bli 36 innan 2012.

En ekopark är ett större sammanhängande skogslandskap med höga naturvärden där man även försöker förbättra förutsättningarna för skogslandskapets hotade växt- och djurarter. En ekopark är minst 1000 hektar stor, eftersom exempelvis rovfåglar behöver stora områden att leva i. För att bevara den biologiska mångfalden använder man olika metoder – alltifrån orördhet till aktiv skötsel. Skillnaden mellan en ekopark och en nationalpark är att man utför skogsbruk i ekoparken, vilket inte sker i en nationalpark. Skogsbruket får dock inte bedrivas

på bekostnad av höga naturvärden och Naturvårdsverket har tills vidare godkänt ekoparkerna som ett fullvärdigt skydd. Förutom att bevara de höga naturvärdena arbetar Sveaskog även för att återskapa naturvärden som funnits i ekoparkerna, men en gång gått förlorade. Skogens betydelse för friluftslivet och människan sätts också i centrum för planeringen och Sveaskog har som mål att skapa ekoparker på 5% av den produktiva skogsmarken i hela Sverige fram till år 2012. Det innebär att sammanlagt 175 000 hektar skog kommer att bli skyddad. Ekoparken i Böda omfattar utöver naturreservaten cirka 5 800 hektar, varav 5 400 är produktiv skogsmark.⁵³

Figur 7. Karta över Böda Ekopark. Källa: Sveaskog (se även bilaga 2.)

Varje delområde i ekoparken ges en målklass, vilket innebär att områdena klassas in i olika skötselkategorier. Vissa skogsbestånd ska lämnas helt orörda i framtiden, i andra områden ska naturvärdena utvecklas genom naturvårdande skötsel och resterande delar av ekoparken, där naturvärdena inte är så höga, sköts det som produktionsskogar. Även viktiga

⁵² Svedberg & Johanson, 1986

⁵³ Ekoparker hemsida A

naturtyper i ekoparken identifieras och blir olika kärnområden. Ett kärnområde är minst 100 hektar stort med en ekologisk satsning på ett särskilt trädslag och arter knutna till den naturtypen. För varje ekopark tar sen Sveaskog fram en ekoparksplan som fungerar som ett skötseldokument med vilka naturskyddsmål man satt upp för området. För varje ekopark skriver man även ett avtal med den regionala Skogsstyrelsen. Dessa ekoparksavtal garanterar ett långsiktigt skydd och bevarande av natur- och kulturvärdena i ekoparkerna. Avtalet gäller i 50 år vilket är längsta möjliga avtalstid.⁵⁴

Att sköta skog på Öland är inte det lättaste då det gäller speciella regler på ön. De öländska skogarna är nämligen klassade som skyddsskog och svåröryngrad skog då det hela tiden finns risk för erosion och jordflykt. Även det extrema klimatet skapar svårigheter.

I Bödaskogarna förekommer på vissa ställen rocken, det vill säga ett tjockt humustäcke som är mer vanligt i svala nederbördsrika områden i norra Sverige. Det torra klimatet på Öland bidrar också till en långsam nedbrytning.⁵⁵

Man har i tidigare inventeringar av parken kommit fram till att skogskultur genom sådd eller självsådd är så gott som omöjligt att genomföra inom stora områden på ett ekonomiskt sätt, med hittills använda skogsbruksmetoder. En kombination av frost och torka är en av orsakerna som ger växterna etableringsproblem.⁵⁶

De naturvårdssatsningar man har tänkt sig i Böda Ekopark syns i tabell 1.

Tabell 1. Med den förstärkta hänsynen kommer den totala naturvårdsarealen att sluta på 59 procent.⁵⁷

Fördelning och satsningar i Böda Ekopark	Utgångsläge 2006	Restaurering	I framtiden
Tallskog med höga naturvärden	2 %	6%	8%
Ädellövskog med höga naturvärden	1%	4%	5%
Lövskog med höga naturvärden	1%	7%	8%
Naturreservat	30%		30%
Summa skog med höga naturvärden	34%	17%	51%
Produktionsskog med förstärkt hänsyn	15%		49%
Produktionsskog med generell hänsyn	51%		0%

Böda i sig är ett av Sveriges mest välbesökta fritidsområden och det finns mycket att se i och omkring Ekoparken. Till norra Öland kommer varje sommar cirka en miljon besökare för att bada, cykla och njuta av den speciella naturen.⁵⁴

Sveaskog har genomfört noggranna naturvärdesinventeringar där det har framkommit att det finns påfallande lite död ved på flera ställen i Bödaskogen. Andra slutsatser som dragits är att ett akut behov av gallring/röjning finns och att andelen lövskog bör utökas. En orsak till

⁵⁴ Ekoparker hemsida A

⁵⁵ Forslund, 2001

⁵⁶ Ekstam & Martinsson, 1981:4

⁵⁷ Ekoparker hemsida B

att man vill utöka lövskogarna är att beställare av virke numera är mycket kräsna och man vill ha viss procent av olika trädsorter levererade vid speciella tidpunkter. Man räknar också med ett större behov av lövträd i framtiden.⁵⁸

Till en början har man haft svårt att få maskiner till att påbörja arbetet i Ekoparken på Öland på grund av problem med barkborrar och röjningar efter stormen Per på fastlandet. Men Sveaskog har så sakta börjat med att återskapa lövskogarna, röjt där skogen har växt sig för tät och blockerat fornminnen, skapat områden för bete som motsvarar 5-10 % av ekoparkens yta och påbörjat återskapandet av de våtmarker som man för över 100 år sedan dikade ur. Mycket av arbetet sker i samråd med länsstyrelsen och man försöker i hög mån använda lokala entreprenörer för exempelvis de djur som används till betet. Man har även hjälpt igång en lokal entreprenör som sysslar med röjning.⁵⁹

Dock riktades kritik mot Sveaskogs arbete strax efter stormen Gudrun dragit fram över Öland. I Bödaskogen fälldes mängder med träd och när de lokala skogsägarna var färdiga med sina röjningsarbeten, hade inget överhuvudtaget hänt hos Sveaskog. Sveaskog svarade dock på kritiken med att andra områden i Sverige var viktigare och man vid tillfället hade ungefär en miljon kubikmeter stormfälld skog att ta hand om, mycket med koncentration runt Växjö. Ambitionen blev istället att stormfällda träd på norra Öland skulle vara borta till turistsäsongen och vissa platser kunde ta flera år att röja upp.⁶⁰

Sedan Sveaskog tog över har de fått både ris och ros för sitt arbete med Ekoparken. Många är glada för den satsning som görs på norra Öland medan andra är oroliga att företaget går fram för metodiskt och utan känsla för trakten. Berömmet som Sveaskog får är för återskapandet av de historiska markerna och lövskogarna som en gång funnits och att man försöker engagera lokala hantverkare där det går. Rent praktiskt tycker man också att skötseln för Ekoparken fungerar bra. Den största kritiken är att det enligt vissa intressenter har varit brist på lokal förankring av projektet. Till en början fanns ett missnöje hos de intresseföreningar som finns på norra Öland. De hade inte blivit tillfrågade om ett samarbete utan fick själva ta kontakt med Sveaskog för att se till att en dialog etablerades vad gällde de lokala företagens och övriga intressenters åsikter. Efter att kontakten väl etablerat är man nu nöjd med det utbyte man får. Vissa anser dock att det är svårt att skapa ett intresse för bygden hos ett så pass stort företag som Sveaskog, som har så många andra platser att ta hand om och har personal som ständigt byts ut. En annan åsikt från lokala intressenter angående den lokala kopplingen, är att man inte utnyttjat den historiekunskap som finns. Till exempel har man från statens håll valt att byta namn på många platser i Ekoparken som redan hade befintliga etablerade namn. De nya namnen anses inte ha varken historiska eller logiska kopplingar.⁶¹

---

⁵⁸ Intresseföreningen Ölands Norra hemsida

⁵⁹ Per Pettersson Sveaskog, intervju den 29 januari 2008

⁶⁰ Ölandsbladets hemsida

⁶¹ Respondenter

Sveaskogs planer för Skäftekärr och Tujaskogen

En stor del av norra Ölands spets utgörs av ekoparken, med Skäftekärr i dess södra del, bra placerad för besökare att inleda sin semester. Idag finns i Skäftekärr flera besöksmål. Café Svea finns i den gamla jägmästarbostaden, järnåldersbyn som byggts upp igen, museum med utställningar om livet på järnåldern, informationscentrum, guidade turer, arboretet med skyltar för alla växter och en hinderbana för de lite yngre. Sveaskog själva tror att det finns underlag för fler entreprenörer att etablera sig i området, vilket i sin tur kan ge nya inkomstmöjligheter för hela bygden.⁶² Sveaskog vill i framtiden att Skäftekärr ska utgöra ett Natur- och Kulturcenter för norra Öland och en port till ekoparken. Man vill även underlätta friluftslivet i ekoparken genom att tillföra bland annat rastbord, vandringsleder, informationstavlor, skyltar och trycksaker.⁶³ (Se figur 8.)

Eftersom Sveaskog relativt nyligen har tagit över skötseln av både Ekoparken och Skäftekärr, är allt väldigt mycket fortfarande i ett planeringsstadium. Skötselplanen för själva Skäftekärr är fortfarande under bearbetning och under våren 2008 ska en person utses som huvudansvarig för turistmålet. Man har inte hunnit göra någon plan för arboretet ännu, det ska ske i samklang med övriga aktörer. Hittills består skötseln mest av gräsklippning.

Vad gäller Tujaskogen kommer beståndet inte att få en egen specifik skötselplan, utan istället innefattas i en större ekoplan där man skriver specifika skötselmål. Man håller ändå beståndet lite högre värderat eftersom det tidigare varit skyddad mark.⁶⁴

Figur 8. Nya skyltar vid Skäftekärr ingång.

Kring Sveaskogs skötsel av Skäftekärr hörs både ris och ros från andra intressenter. Innan ägarbytet sköttes Skäftekärr av en aktör men nu har det istället blivit en arena för entreprenörer. Detta är något man anser både kan ha sina för- och nackdelar. Fördelen kan vara fler arbetsmöjligheter, samtidigt som det kan då bli svårt att bibehålla en hög kvalitet som turistmål. Sveaskog får dock beröm för att de tidigt börjat renovera huvudbyggnaderna och även byggt till en del nytt, till exempel hinderbanan och nya skyltar. Däremot finns en oro om att Sveaskog har lite väl lång startsträcka vad gäller återuppbygganden av Skäftekärr som turistattraktion. Skötseln för parken står stilla och det finns en oro att man inte kommer vara redo när turistsäsongen 2008 börjar. 2006 hade man på Skäftekärr 14 aktivitetstillfällen per dag medan man 2007 som mest hade max en guidning per dag.⁶⁵

⁶² Ekoparker hemsida A

⁶³ Sveaskogs hemsida

⁶⁴ Per Pettersson Sveaskog, intervju den 29 januari 2008

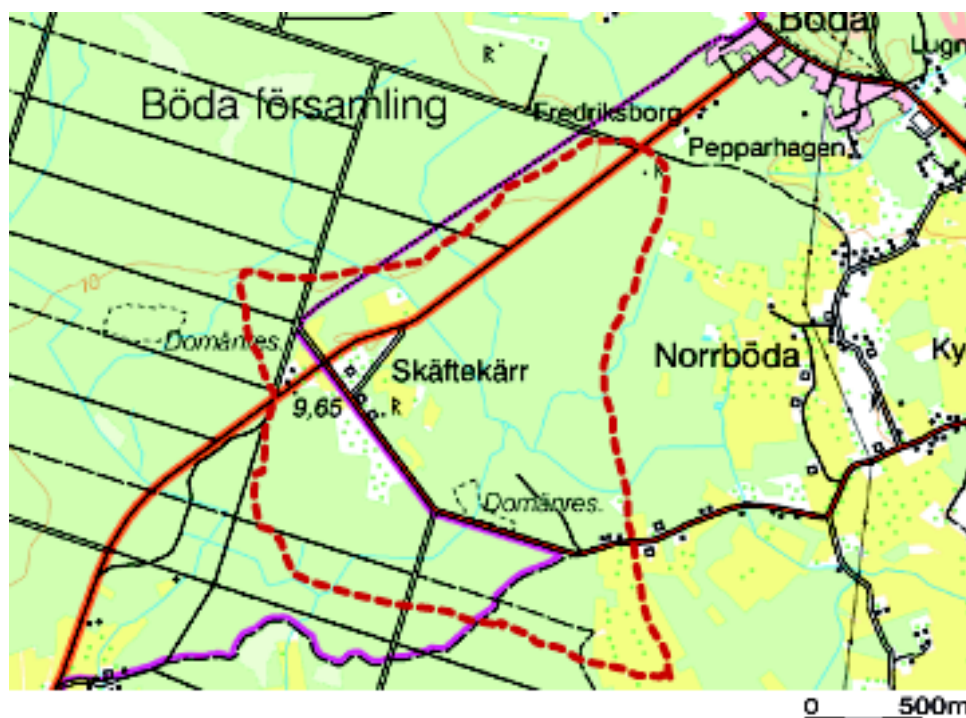
⁶⁵ Respondenter

Fornminnen i Tujaskogen

Just nu finns det en konflikt om hur man ska göra med tujaskogen eftersom det finns en större mängd fornlämningar i området. Det finns ett socialt- och ett PR-värde i tujan, men fornminneslagen väger tyngre och idag jobbar man i ett samstyre med länsstyrelsen, arkeologer och forskare om hur man ska gå tillväga. På vissa platser står träden i fornlämningarna och man är rädd för de skador rötterna orsakar. För tillfället avvaktar man från Sveaskogs håll för att se vad som sker. Man tänker försöka bygga vidare på det som finns och inte göra någon specifik återetablering. Jan-Henrik Fallgren, den arkeolog som Sveaskog samarbetar med, skulle vilja flytta skogen en aning och man funderar även på att istället belysa andra, yngre bestånd i parken istället.⁶⁶

De bebyggelselämningar som finns runt Skäftekärr är bland de bäst bevarade som finns i Europa och fornlämningarna består mestadels av rester efter åkrar, ängar och husgrunder från 200 - 700-talet efter Kristus. Hela den by som ska ha funnits där uppgår till runt omkring 400 hektar och redan 1986 gjordes karteringar över områdena. (Se figur 9.) Sedan 1988 och fram till idag har olika arkeologiska utgrävningar skett i Skäftekärr med omnejd.⁶⁷

Figur 9. Den röda streckade linjen representerar järnåldersbebyggelsens utbredning i det nutida landskapet runt Skäftekärr. Källa: Jan-Henrik Fallgren.

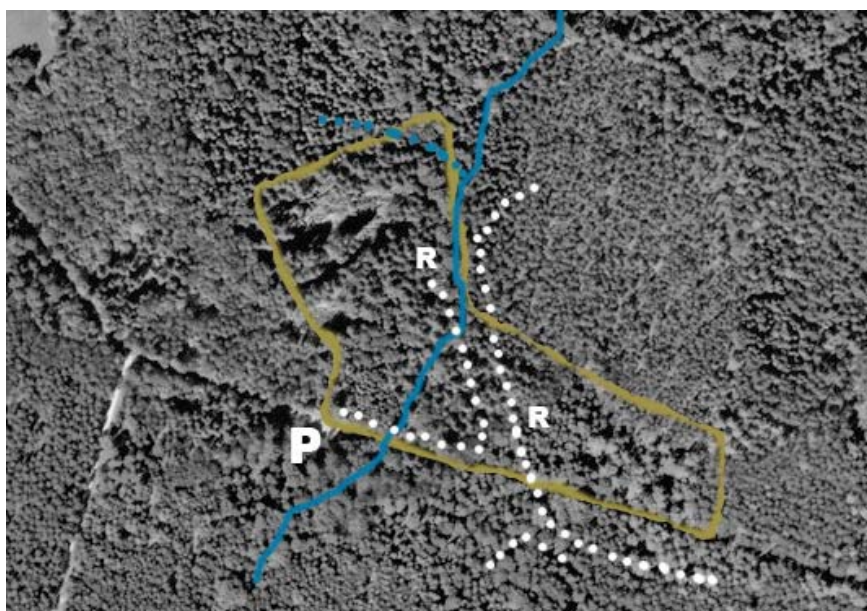
Helt säkert är i varje fall att den by som funnits från mellersta järnåldern och början av den yngre järnåldern var betydligt större än vad bebyggelsen har varit från reformationen och framåt i Skäftekärr. Detta framgår tydligt av det stora antalet husgrunder, hägnadslämningar (så kallade stensträngar) och gravar som återfinns både inom de centrala delarna av det

⁶⁶ Per Pettersson Sveaskog, intervju den 29 januari 2008

⁶⁷ Jan-Henrik Fallgren, arkeolog, telefonsamtal den 22 februari 2008

nutida och historiska kulturlandskapet, likaväl som i skogsmarkerna runt om Skäftekärr. Antalet synliga husgrunder från järnåldern inom området är idag 18 stycken och representerar troligtvis 12-13 gårdar.

Det har under år 2007 gjorts ett skötselerslag på hur man kan dela upp området och vilka generella åtgärder man bör ta för att framhäva de fornlämningar som finns vid Skäftekärr. Förslaget består generellt av att man vill ta bort träd och buskar som står i eller på fornlämningar så som stensträngar, murar, gravar och husgrunder. Förslaget ligger även på att områdena A, B och D (*Se bilaga 1 för områdesindelning*) som ligger närmast Skäftekärr bör öppnas upp med ett intensivt bete som ska skapa ett ljust och öppet landskap, där endast äldre lövträd dominerar vegetationen. Detta betyder i så fall att Tujaskogen skulle komma att delas i två delar längs med kanalen. Den västra delen skulle bli betesmark och den östra mer extensiva skogsbetesområden med mindre omfattande röjningar.⁶⁸ (Se figur 10.)

Figur 10. Den gula linjen är gränsen för tujaskogen och den blå linjen är kanalen som delar området. De vitprickiga linjerna och R:ena är gårdsgårdar som går genom området och P:et står för parkering.

De tujor som står planterade i det västra området (de äldsta) är planterade i en av järnåldersgårdarnas gårdstun och har genom åren orsakat en del förstörelse av fornlämningarna. Ett gårdstun är det fornnordiska ordet för gårdsplan eller gårdesgård.⁶⁹

⁶⁸ Fallgren, 2007

⁶⁹ Jan-Henrik Fallgren, arkeolog, epost den 26 februari 2008

Thuja plicata i Sverige

Thuja plicata växer naturligt i och omkring nordvästra Nordamerikas kustberg samt i nederbördsrika områden väster om Klippiga bergen. Där växer de antingen i rena bestånd eller blandade med jättehemlock, *Tsuga heterophylla*, douglasgran, *Pseudotsuga menziesii*, sitkagran, *Picea sitchensis*, kaskadlärk, *Larix occidentalis* med flera.

Arten har en mycket vid ståndortsamplitud men trivs bäst i nederbördsrika områden på genomsläpplig sedimentmark. Dock klarar trädslaget av att växa på torrare marker men helst då med lite högre näringsutbud. I sina hemtrakter kan träden på de bästa platserna utvecklas till höjder på 60-70 meter.⁷⁰

Thuja plicata är relativt fri från skadliga sjukdomar och insektsskadegörare. Detta ganska långsamväxande träd börjar producera blommor och frön i 20-års åldern och kan fortsätta med det upp till 200 årsåldern. Vart tredje år produceras stora mängder frön som sprids. Arten är inte av någon större vikt för djurlivet förutom att de kan ge skydd för mindre djur så som ekorrar och fåglar. På grund av kottarnas mindre storlek är de ickeprioriterade av djur som föredrar att äta större kottar från andra arter. I Amerika används virket mycket till att göra stolpar, takspån, dörrar, fönsterbräden och andra interiörer men även till båtar och växthus. Veden är mjuk, rödbrun och grovkornigt uppbyggd. Det är även väldigt hållbart och kan användas i förhållanden där andra trädarter bryts ner snabbare.⁷¹

Thuja plicata är inte helt ovanligt i Sverige som friväxande park- eller trädgårdsträd, där det fungerar i zonerna ett till tre.⁷² Det är dock mycket mer ovanligt inom skogsbruket och några större bestånd finns knappt i Sverige. Det finns mindre planteringar lite överallt i Sverige till exempel i Drafle arboretum utanför Härnösand och ett mycket litet bestånd i Rössjöholm, en mil väster om Örkelljunga⁷³. Ett 60-årigt bestånd finns även i Ekolsunds arboretum. I Ekolsund precis som vid Skäftekärr sker en del spontan självsådd, men då mestadels på ruttna stubbar eller andra mer konkurrensfria ytor. Dock står de äldre tujorna för glest för att kunna jämföras med den skuggande pelarsalen som fanns i Böda. På sikt kommer man i Ekolsund att skapa en nordvästamerikansk blandskog med jättetuja, *Thuja plicata*, amerikansk bok, *Fagus grandifolia*, sitkagran, *Picea sitchensis*, samt en del äldre plantor från andra kontinenter. I England och Danmark ska det finnas bestånd som anlagts för skogsproduktion men i vårt massafabriksdominerade land är virket svårsålt. I Sverige skiljer man på trä och spånplattor men att olika barrträdsarter har olika egenskaper är i stort sett obekant. I Danmark och England däremot, tingar virket ett högt pris.⁷⁴

---

⁷⁰ Martinsson & Winsa, 1986

⁷¹ Elias, 1980; 1989

⁷² Lorentzon, 1997

⁷³ Johan Nitare, ekolog vid Skogsstyrelsen, epost den 4 februari 2008

⁷⁴ Börje Drakenberg, professor vid SLU, epost den 17 februari 2008

Figur 11. Utspridda ex. i ekoparken

Man har inte använt exotiska trädslag i svenskt skogsbruk särskilt mycket, men de man experimenterat med är bland annat sitkagran, *Picea sitchensis* och lärk, *Larix decidua*. Just lärk var ett trädslag man trodde skulle vara naturligt röttåligt, men när det väl gällde svek det förtroendet.

Jättetuja har visat sig mer tillförlitligt vad gäller rötbeständighet, men har istället problem i etableringsfasen. I park- och trädgårdssammanhang är det lätt att få dem att trivas och överleva men i större bestånd visar det sig svårare på grund av klimatproblem; plantorna har svårt att klara av frost när de är små. Först när de kommit över två, tre meters höjd är de tillräckligt stora för att kunna stå emot frostens påfrestningar. När man har hämtat frömaterial utomlands, har man inte varit

konsekvent i sitt inhämtande och materialet har inte alltid varit tillförlitligt. Man har gjort försök att skapa hybrider mellan jättetuja och koreansk tuja, *Thuja koraiensis*, vilket har hjälpt mot de insektsproblem arten ibland har haft, men däremot inte mot de klimatskador som utgör det största hotet.

Att odla arten kommersiellt medför idag en alldeles för stor risk och istället väljer man att satsa sina resurser på douglasgran, *Pseudotsuga menziesii*. Däremot förädlingsforskar man med jättetujan och försöker finna en bättre lösning på klimatproblemet.⁷⁵

I Böda finns flera jättetujor utspridda i Ekoparken, inte bara i den specifika Tujaskogen. (Se figur 11.) Förutom att de spritt sig spontant under de senaste 100 åren, finns även en del avsiktliga planteringar. Bland annat ett 70-årigt bestånd planterat på privat mark nordost om Skäftekärr på väg mot Böda by. Dessa planterades av framlidne Alf Järbäck som var väldigt engagerad i socknen och dess omgivningar.⁷⁶ Utöver dem finns det även ett litet bestånd planterat av Bohman i nordvästlig riktning från Skäftekärr. Det området går att nå via Sveaskogs skogsvägar. Där finns den äldsta och största jättetujan i Sverige planterad. Det Utöver *Thuja plicata* finns idag totalt 53 exotiska arter spridda i Ekoparken.⁷⁷

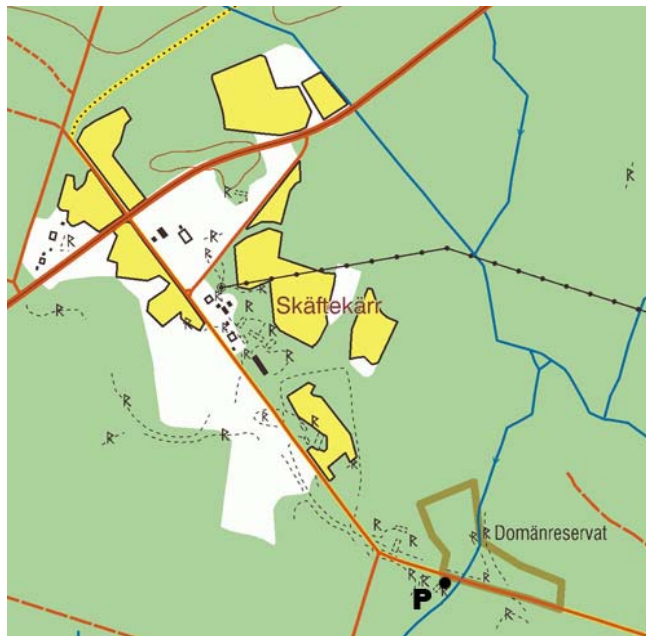
⁷⁵ Per-Magnus Ekö, skogsfakultetet SLU, intervju den 19 februari 2008

⁷⁶ Alrik Nilsson, ordf. i Böda hembygdförening, intervju den 30 januari 2008

⁷⁷ Lars Wellin, f.d. anställd vid Skäftekärr ekonomiska förening, intervju den 8 februari 2008

Fältstudie av Tujaskogen

Följande kapitel kommer av inventeringar gjorda vid mina besök 30 januari, 8 februari och 1 mars 2008. Området ligger som tidigare beskrivits ungefär 700 meter öster om gamla jägmästarbostaden i Skäftekärr och var tidigare ett domänreservat. De gamla gränserna syns i figur 12 nedan med beigebrun linje.

Figur 12. Karta över gränserna för det gamla domänreservatet.

De gränser som visas här ovan stämmer ganska bra överens med vad jag själv kom fram till genom att gå runt där. När man anländer längs vägen från Skäftekärr, finns en parkering på höger sida av vägen, mitt emot ingången till skogen (se figur 13). Där finns även picknickbord, bänkar och ett torrdass. Inne i Tujaskogen ligger koncentrationen av de äldre individerna i området väster om den bäck som flyter genom området. Det är på denna sida som fokus för besökarna ligger med skyltar och gångstråk. Det är även här förstörelsen från Gudrun är som störst (se figur 14).

Figur 13. Ingången till skogen från vägen och parkeringen. Figur 14. Den stormfällda yta som Gudrun skapat.

Denna yta är fortfarande inte helt undanröjd av Sveaskog och ger till en början ett väldigt öppet och dött uttryck. Massvis med grenar och välta stubbar ligger över ytan och området

är svårt att röra sig i. (Se figurer 15 och 16.) Timmer och träd som kan innebära fara har sedan länge tagits bort, men det finns fortfarande mycket kvar. På vissa platser ligger ett upp till 30 cm tjockt täcke med grenar, och man kommer inte att kunna göra något med platsen förrän vidare röjning har skett.

Figur 15. Stubbar och kvarliggande grenar efter tujan.

Figur 16. Bryn mellan öppet och slutet

När jag gick/klättrade över området och tittade närmare på marken fann jag ändå att det fanns liv på flera ställen där marken rörts om eller blottats för solen.

Man såg tydligt nytt liv bland allt bråte. Bland det som till en början framstod som vanligt enkelt ogräs, fann jag plötsligt massor med nya *Thuja plicata* plantor på väg upp. Åldern på dessa växlar och plantorna har förmodligen självsåts från de träd som fortfarande står placerade kring gläntan. På vissa platser har färre äldre plantor utvecklats och på andra platser kryllar det av hundratals unga småplantor som konkurrerar med varandra. Figurerna 17 och 18 visar både små och större exemplar.

Figur 17. Mängder med små *Thuja plicata* plantor

Figur 18. Några lite äldre individer

Gränserna till skogen (se även figur 12) löper längs bilvägen i söder och i norr består den till stor del av en avstickare till den bäck som delar av området på mitten. Området, som är möjligt för människor att gå i, är begränsat av bäcken och stigarna är förlagda i västra delen. (Se figur 19.) Inga övergångar mellan västra och östra området finns, båda nås bäst från bilvägen. På östra sidan finns inga specifika stigar. Det finns mängder med tujaplantor även där, varav många är väldigt unga, bara lite över en meter. (Se figur 20.) Det är också en mycket större blandning med andra arter och området ger ändå en väldigt exotisk känsla.

Andra träd i områdets utkanter och till viss del i området är bland annat vanlig gran, *Picea Abies*, bok, *Fagus sylvatica*, björk, *Betula pendula*, ek, *Quercus robur*, ask, *Fraxinus excelsior*, al, *Alnus incana*, hemlocksgran, *Tsuga canadensis* och cypresser. Dessa finns mest i övergångszoner åt öst, norr och väst. Mitten av det västra området består mer av en koncentration av jättetujor med bar mark under, eftersom skuggan från dessa 30 meters jättar inte tillåtit något annat att växa upp.

Trots att det i väster inte finns någon specifikt markerad gräns är skillnaderna i skogens uppbyggnad tydlig och tujorna tar slut ganska abrupt för att istället övergå i en blandad lövskog med inslag av gran. Stigen som finns genom västra området är idag i dåligt skick och syns väldigt otydligt på många platser sedan stormen Gudrun (Se figur 21.) Den består främst av markeringar på träden och går rakt igenom skogen i nord-sydlig riktning och över en träbro vid bäcken i norr och in i ett lövskogsområde. Vid denna övergång finns en gammal skylt som varnar om stormfälld skog för de som kommer från motsatta hållet in i Tujaskogen.

Figur 19. Bäcken som delar av området.

Figur 20. Östra delen.

Figur 21. Stigmarkering på jättetujaträd

Sammanfattningsvis kan man säga att de västra delarna av området består av en koncentration av äldre tujor. Det är i dessa delar merparten av de stormfällda träden stod. Mängder med nya unga *Thuja plicata* plantor tittar upp här, men de står väldigt oskyddade för väder och vind. Behovet av röjning är stort. Längs områdets gränser finns en större uppblandning med andra arter och många yngre tujaplantor kommer upp av sig själva i gläntor mellan träden. I det östra området finns en större åldersvariation än i det västra området och även där är självspredningen stor med många nya plantor. Det är endast västra området som tidigare varit i fokus ur turistsynpunkt, men stigar och skyltar har inte underhållits sedan stormen 2005.

Analys och Diskussion

Något man tidigare kan konstatera i det här arbetet är att skogshistoriken för Böda och Ekoparken är väldigt speciell och spelar en viktig roll i den utveckling som skett på norra Öland. Det faktum att man för över 120 år sedan valde att ta in en större mängd exoter i skogsbruket tycker jag är ytterst väsentligt och något unikt som man ska värna om i dagens skogsbruk.

Många av de exoter som planterats ut i gamla kronoparken har visat en fantastisk utveckling och trivs bra där. Detta ger goda förutsättningar för att man även i framtiden ska kunna åka till norra Öland och se stora bestånd av de nordamerikanska arter som finns där. Jag oroar mig en aning, eftersom det alltid är mycket prat om att återställa saker och ting till hur det tidigare varit. Att man bara ska satsa på de inhemska arter som alltid funnits här. Men om vi återställer allting, hur ska människor om tusen år då kunna veta vad vi gjorde under 1800-, 1900- och 2000-talet? Det handlar om att lämna flera olika arv efter sig, inte bara ett. Jag tycker att man ska värna om de exotiska trädslagen planterade i Ekoparken, eftersom de bär på en historia. De planterades för att hindra sandflykt som uppstod på grund av kungliga påbud redan under 1500-talet och därför är de viktiga, inte bara för att de är fina utan för att de till en början också hade en uppgift. Det som idag dock är av större vikt är att plantorna har ett turistvärde. Norra Öland är idag ekonomiskt mycket mer beroende av turismen än vad det är av skogen. Skogsbruket handlar inte om så stora områden utan är mest koncentrerat till de centrala delarna då många av träden närmre kusten inte går att använda på grund av att veden blir vindvriden i den hårda blåsten. Huvudmålet är idag mera av en rekreationsartad karaktär. Därför tycker jag att man skulle tjäna mycket på att behålla alla de exotiska trädslag (däribland tujan) för att ha något att visa upp. Att turisterna ska kunna cykla längs vägarna genom Ekoparken, stanna till och fika för att kort därefter upptäcka att granarna runt omkring inte är några vanliga granar, och lite längre bort finns tallar som inte ser ut som vanliga tallar. Det skulle öka det estetiska värdet av parken och man borde till och med märka ut på kartor var vissa bestånd kan beskådas och sätta ut skyltar för att informera om varifrån trädslagen ursprungligen kommer, när de planterats och varför.

Enligt experterna ska det inte finnas några större möjligheter att odla *Thuja plicata* för ekonomisk vinning, men jag anser att den utveckling av självspredning som existerar i Ekoparken visar på att det inte är helt omöjligt. På grund av alla de klimatförändringar som sker idag har man på norra Öland nästan ingen frost alls under vintrarna och om förändringarna fortsätter, tror jag att det i framtiden finns chans till kommersiellt gångbar odling. Fram till dess tycker jag att turism och rekreation är tillräckliga motiv för att behålla många av de bestånd som går att åtnjuta i parken.

Om man går in på vad olika intressenter tycker om Ekoparken och Skäftekärrs skötsel, får jag börja med att konstatera att det i vissa fall finns en inbyggd motvilja mot staten, eftersom befolkning på norra Öland, historiskt sett, varit förtryckt. Vissa anser att skogen alltid borde ha tillhört ölänningarna men så har det aldrig blivit. Detta är ju visserligen bra på något sätt eftersom om lokalborna skulle fått bestämma visar historien att ingen skog skulle ha funnits

kvar på Öland och vi skulle ha drunknat i sand. Personligen tror jag att Sveaskog gör ett bra jobb och har på det stora hela väldigt bra koll på hur effektiv skogsskötsel ska utföras. Det jag tror att de skulle kunna förbättra för att uppnå bästa resultat, är snarare det lokala samarbetet så de skulle få veta vad som är viktigast att skydda ur ett historiskt perspektiv. Att se till att spara den unika prägel som skapats på platsen. Att tiden mellan beslut och handling är lång för stora företag är nog inget att göra åt. Detta är något som går igen i alla byråkratiska företag, eftersom man måste fråga alla möjliga och omöjliga experter innan man kan ta några beslut.

Om Skäftekärr ska bli porten till Ekoparken, skulle det vara fördelaktigt att till exempel skapa en utställning som berättar historiken om gamla kronoparken och på så vis skapa ytterligare en dragningskraft till varför man ska bege sig ut i markerna. Historiken är högst intressant med tanke på Böda-upproret och alla skogstölder som skett. Sen tycker jag självklart att man ska fortsätta utveckla det arboretum som ligger vid Skäftekärr. Inte bara för att få en fin park, utan för att det finns så få motsvarigheter inom Kalmar län. Den går att utveckla och man kan koppla den till resterande historik för Ekoparken.

Vad gäller Sveaskogs planer att återställa tidigare bete och lövskogar anser jag att det är bra planer. Det kommer att visa på bruk som är äldre än när Bohman huserade och planterade en massa barrträd. Jag tror att Ekoparken rymmer alla de olika historiska delar som en gång funnits och man ska inte behöva välja en specifik epok som ska synas överallt utan gärna blanda och välja de bästa bitarna att visa upp.

Vad gäller Sveaskogs planer för Tujaskogen, tror jag att man ska kunna kombinera de två olika historiska värdena på platsen, för att skapa de turistmål man vill åstadkomma. Jag håller med arkeolog Jan-Henrik Fallgren om att man bör plocka fram de fornminnen som finns begravda där Tujaskogen nu står, eftersom de fornlämningar som finns i Böda är de bäst bevarade i Sverige. Det är samtidigt lite synd med tanke på att det finns möjligheter för en naturlig återväxt. Å andra sidan behöver plantorna skyddas från väder och vind under lång tid och det skulle dröja fruktansvärt lång tid innan man har ett resultat som är värt att visa upp för allmänheten.

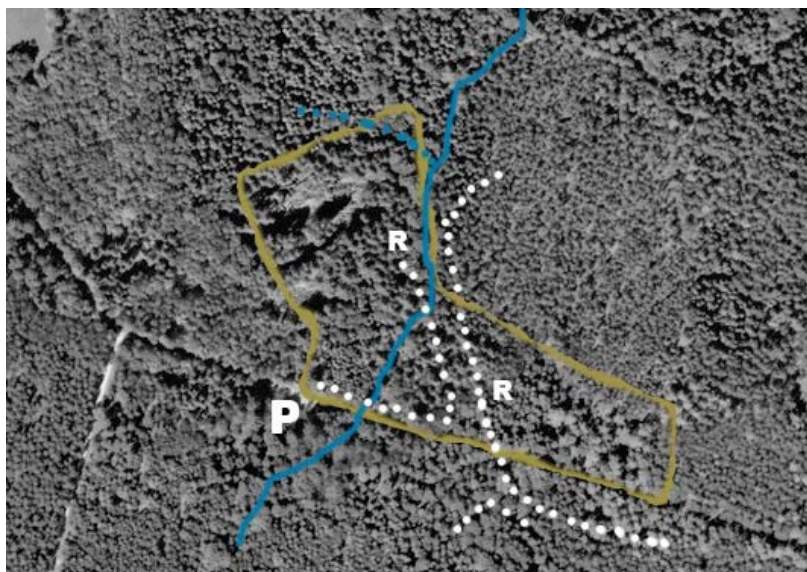
Förslag på framtida åtgärder

I detta kapitel presenterar jag tre förslag på vad som kan göras för att behålla det värde som Tujaskogen har som turistmål och hur man kan få exoterna att fortleva i ekoparken. Förslag nummer ett är mitt huvudförslag eftersom det är en direkt ersättare för nuvarande Tujaskogen. Förslag nummer två är mer av ett komplement som man skulle kunna göra i samband med en uppbyggnad av östra delen som ny tujaskog, för att även belysa andra tujabestånd än just Tujaskogen.

Det tredje förslaget med hemlocksgranarna finns med ifall man skulle vilja belysa ett annat exotbestånd med liknande karaktär och samma ålder som de gamla tujorna.

1. Östra delen av befintliga Tujaskogen

Mitt första förslag på hur man kan göra för att få värdet i Tujaskogen att kvarleva är helt enkelt att flytta koncentrationen som tidigare legat i det västra området om kanalen över till den östra sidan. (Se figur 22.) Detta för att man ska kunna göra de arkeologiska utgrävningar och det återställande av gammal betesmark i västra området som Sveaskog kanske vill göra. Detta område kan bindas samman med det betesområde som ligger närmare Skäftekärr.

Figur 22. Karta över Tujaskogens område med parkering och kanal.

De ändringar som sedan behöver ske är inte särskilt komplicerade. Parkeringen fyller fortfarande sin funktion och det östra området är inte svårt att nå utifrån vägen. Det man behöver göra är att skapa stigar som leder genom området och som kanske kan ansluta till den gamla led som går norr om Tujaskogen, för att ledam vidare tillbaka till gamla jägmästarbostaden i Skäftekärr. Nya skyltar som leder till området är förstås av högsta vikt och skyltar med information om trädslaget med mera. Det skulle i princip bara innebära en flytt av de befintliga skyltarna till nya placeringar. Alla förutsättningar som finns för en ny Tujaskog finns i den östra delen, då mycket självsådd har kommit från de plantor som står på

platsen. Bestånden är lite yngre än det i väster, men eftersom så gott som ingenting är kvar där stormen Gudrun dragit fram, kan man här skapa en ny turistattraktion. Eftersom denna del av skogen är yngre, ger den också ett mycket mer exotiskt uttryck där man promenerar bland midjehöga plantor. Det känns lite som man befinner sig djupt inne i en nordamerikansk skog fast man är på Öland. Även om man inte får samma katedralkänsla som man fick i den gamla skogen, får man ändå en speciell känsla bland dessa exoter. (se figur 23)

Figur 23. Tujaskogen på östra sidan av kanalen

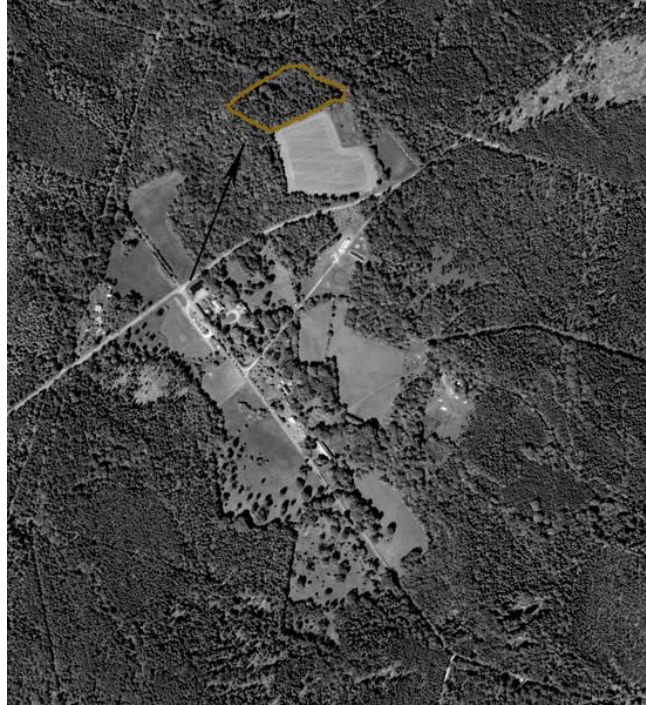

Figur 24. Unga *Thuja plicata* plantor i en stenmur

Även i den östra delen finns fornlämningar, främst i form av gårdsgårdar och stenmurar. (Se figur 24.) Dessa framstår inte som lika viktiga ur en arkeologisk synvinkel men bör ändå hållas rena från de yngre plantor som kommer upp mellan stenarna. Dock behöver man inte göra mer med dem än så, anser jag, eftersom det kommer finnas en större koncentration av fornlämningar i väster. Det man kommer att behöva göra för tujans fortlöpande överlevnad är att ta bort de arter som kan vara ett hot för dem. Detta gäller framförallt bok, *Fagus sylvatica* och vanlig gran, *Picea abies* som skuggar mycket och som inte heller stämmer in estetiskt med tujan. Alla de lövbärande arter som finns centralt i området eller i de västra utkanterna mot kanalen, bör avlägsnas för att stämma in den helhet som jättetujan skapar. Dock bör man spara övriga exotiska arter så som hemlocksgranarna och cypresserna eftersom dessa passa bra in med jättetujan.

2. Sveriges största jättetuja

En bit rakt norr om Skäftekärr ligger ett område där Sverige äldsta och största jättetuja är planterad. Även detta bestånd är planterat av Bohman under 1878 men är till ytan mycket mindre än Tujaskogen. (se figur 25.)

Figur 25. Karta över området med Sveriges äldsta jättetuja.

Området går att nå via Sveaskogs skogs- och cykelväg men är inte specifikt uppskyllat från den vägen. Tidigare gick en stig från Skäftekärr, genom en ekhage och upp till detta område, men den har inte blivit underhållen på många år. Därför anser jag att man tydligare skulle kunna skylta platsen och föra in en liten stig till jättetujan från Sveaskogs linjära skogsväg eller återställa den stig från Skäftekärr som gått förlorad. (Se figur 26.) För övrigt är skogen väldigt uppblandad med olika arter av intresse, både exoter och inhemska, och har en luftig karaktär som bör bibehållas.

Figur 26. Sveriges största jättetuja (vänster i bild) och gammal stigs skylt (höger i bild)

3. Bestånd med hemlockgranar

Nordväst om Skäftekärr ligger idag ett ganska stort bestånd med hemlocksgranar (*Tsuga canadensis*) som precis som jättetujan är planterade under slutet av 1870-talet av J E Bohman. (se figur 27.) Dessa har en liknande karaktär som jättetujan då även de har skapat

en pelarsal med höga stammar. Detta är sista förslaget, ett förslag jag verkligen skulle vilja se genomfört och som faktiskt var på tal redan då Skäftekärrs ekonomiska förening hade skötseln. De hann dock aldrig genomföra det. Varför jag skulle vilja belysa detta bestånd är därför att det skulle kunna ersätta Tujaskogen om man ser till kriterierna "gammalt exotbestånd" och "pelarsalskänsla". Det finns även en önskan hos mig att flera exotbestånd i Ekoparken ska ges utrymme att ses som utflyktsmål.

Figur 27. Karta för hemlocksbeståndet.

Själva gläntan som uppstått bland hemlocksgranarna är inte jättestor, men runt omkring växer massor med yngre plantor som frösåts från de äldre exemplaren. (se figur 28.) Detta är en perfekt plats för picknick- och rastbord och området ligger precis längs med en av Sveaskogs raka skogsvägar. Det enda som egentligen behövs är skyltar som leder dit och en skylt för de som kommer cyklande från Skäftekärr som berättar lite om trädslaget.

Figur 28. Hemlocksbeståndet

Slutord

Min slutsats efter att ha fördjupat mig i ämnet blir att jag tycker det behöver göras en större satsning än planerat för bevarandet av de exotiska arter som finns representerade i Böda Ekopark på norra Öland. Detta mest för att jag tror att det skulle kunna bli en bra satsning från Sveaskog att uppmärksamma dessa trädarter och gynna dem. Med tanke på hur få inhemska arter vi faktiskt har i Sverige, tycker jag inte att det gör så mycket om man skulle välja att skydda ytterligare ett par andra arter.

Även skogshistoriken skulle kunna belysas ytterligare lite bättre, till exempel i form av information i Ekoparken och vid Skäftekärr, eftersom historiken är intressant, inte bara för de som kommer från Öland utan även för andra. Jag tror mycket väl att man skulle kunna göra större undersökningar över de exotiska bestånden som finns, kartlägga de 53 arter som ska finnas i Ekoparken och se vilka som går att utveckla till sevärdheter.

Jag tycker att mina frågor i början av arbetet har kunnat besvaras bra genom arbetes gång. Den fråga som visade sig svårast att besvara var hur andra intressenter såg på skötseln eftersom det idag pågår så mycket diskussioner om just detta. Jag har dock tagit med en del av åsikterna ändå för att kunna belysa den biten.

De svagheter som kan finnas i mitt arbete är att mycket av informationen jag samlat på mig är muntlig och som inte ännu finns nerskriven. Detta kan leda till subjektiva tolkningar samtidigt som det är svårt att dubbelkolla informationen man fått.

En annan svaghet skulle kunna vara att mitt intresseområde har varit väldigt stort så jag har fått röra lite i allt och då inte kunnat gå in djupare på många saker som jag velat, till exempel hur många andra exotbestånd som finns idag och vad man tänkt göra med dem. En annan fråga jag inte hunnit belysa är hur stor omfattning av Ekoparken som styrs av de fornlämningar man idag vill framhäva mer.

Ämnet är stort och intressant och jag har hela tiden försökt att utgå ifrån vad det betyder för Tujaskogens framtid, eftersom det ändå är den som är kärnan i mitt arbete.

Källförteckning

Arne, P.G. (1954-55). *Lustgården*, årgång 35-36. ss. 124-134.

Barometerns hemsida A (senast uppdaterad 2007-10-05). Populär thujaskog svårt stormskadad. Elektronisk]; tillgänglig: [http://www.barometern.se/nyheter/oland/popular-thujaskog-svart-stormskadad\(37961\).gm](http://www.barometern.se/nyheter/oland/popular-thujaskog-svart-stormskadad(37961).gm) [08-02-06]

Barometerns hemsida B (senast uppdaterad 2007-10-05). 154 thujaträd till salu. Elektronisk]; tillgänglig: [http://www.barometern.se/nyheter/oland/154-thujaträd-till-salu\(45572\).gm](http://www.barometern.se/nyheter/oland/154-thujaträd-till-salu(45572).gm) [08-02-06]

Barometerns hemsida C (senast uppdaterad 2007-10-05). Ödesår för Skäftekärr. Elektronisk]; tillgänglig: [http://www.barometern.se/nyheter/oland/odesar-for-skaftekarr\(49787\).gm](http://www.barometern.se/nyheter/oland/odesar-for-skaftekarr(49787).gm) [08-02-06]

Böda hembygdsförenings hemsida (senast uppdaterad 2006-04-11). Fakta om Böda socken. [Elektronisk]; tillgänglig: <http://www.hembygd.se/index.asp?DocID=2834> [08-01-24]

Ekoparker hemsida A (senast uppdaterad 2007-10-31). Ekoparker. [Elektronisk]; tillgänglig: http://www.ekopark.se/default_4770.aspx [08-02-11]

Ekoparker hemsida B (senast uppdaterad 2007-10-31). Ekopark Böda. [Elektronisk]; tillgänglig: <http://www.ekopark.se/upload/Böda/Ekoparksfoldrar/Bödafoldersvenska.pdf> [08-02-11]

Ekstam, Urban & Martinsson, Ingmar (1981:1). *Naturinventeringar Öland*. Kalmar: naturvårdsenheten vid länsstyrelsen i kalmar län.

Ekstam, Urban & Martinsson, Ingmar (1981:4). *Böda Kronopark – inventering*. Kalmar: naturvårdsenheten vid länsstyrelsen i kalmar län.

Elias, Thomas (1980, 89). *GROLIERS Field guide to north American trees*. Danbury: Grolier Book clubs Inc.

Forslund, Markus (red.) (2001). *Natur och kultur på Öland*. Kalmar: Länsstyrelsen i Kalmar län

Fallgren, Jan-Henrik (2007). *Skötselplan för området kring Skäftekärr i Böda socken på norra Öland*. Skötselplan – worddokument.

Frylestam, Mirjam (1998). Kronoparken en unik skog. *Barometern*. 6 mars.

Intresseföreningen Ölands norra hemsida (senast uppdaterad 2007). Ekoparken i Böda. [Elektronisk]; tillgänglig: http://www.norraoland.se/index.php?pid=42&parent=1&pid_text=42 [08-02-15]

Johanson, Bertil (2003). En säregen upplevelse bland höga träd. *Hemträdgården*, nr 3. ss. 12-15.

Lünning, Björn (1999). *Parken Skäftekärr – Träd och buskar*. Informationshäfte.

Martinsson, Owe & Winsa, Hans (1986). *Främmande trädslag i svenskt skogsbruk*. Rapport 3, Umeå: Sveriges lantbruksuniversitet, skogsfakulteten, institutionen för skogsskötsel.

Skäftekärr ekonomiska förening (1999). Skäftekärr på Öland – nytt utflyktsmål för trädintresserade. *Natur och trädgård*, nr. 2. ss 13-14.

Sveaskogs hemsida (senast uppdaterad 2006-08-24). Markaffär ger förnyad kraft för Skäftekärr. [Elektronisk]; tillgänglig: http://www.sveaskog.se/templates/PageExt_13355.aspx [08-02-12]

Svedberg, Ulf & Johanson, Bertil (1986). *Öland – natur i svenska landskap*. Stockholm: Liberförlag.

Wickbom, Ulf (red.) (2003). *Att upptäcka Böda – en annorlunda socken*. Borgholm & Kalmar: Lenander grafiska AB.

Wickbom, Ulf (1997). AssiDomän agerar på arrogant sätt. *Ölandsbladet*. 7 augusti.

Wickbom, Ulf & Frylestam, Walter (2002). *Boken om kroken – norr om Böda*. Borgholm: Ulf Wickbom Media AB.

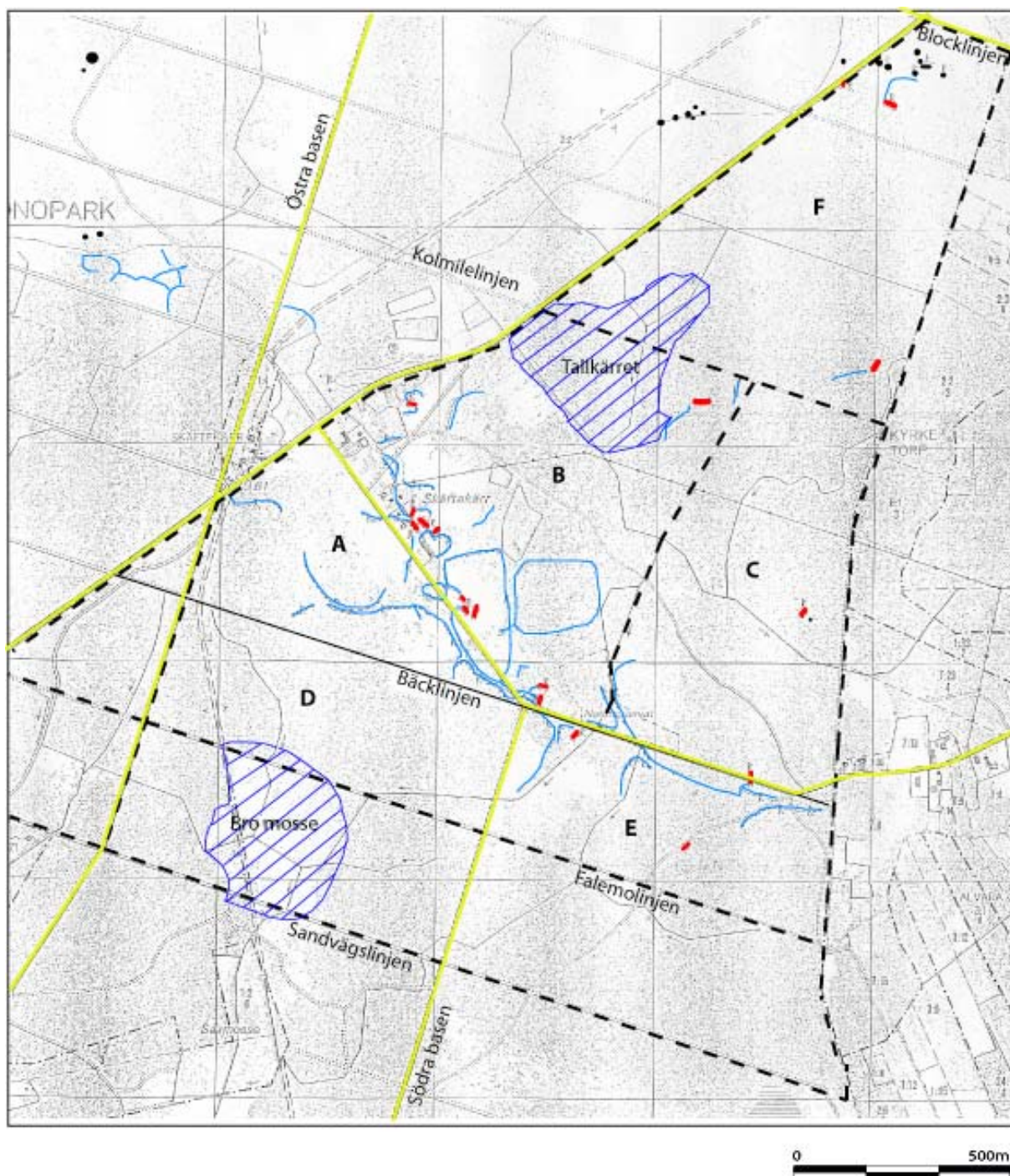
Wikipedia hemsida A (senast uppdaterad 2008-01-29). Sveaskog. [Elektronisk]; tillgänglig: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Sveaskog> [08-02-15]

Wikipedia hemsida B (senast uppdaterad 2008-01-29). Orkanen Gudrun. [Elektronisk]; tillgänglig: http://sv.wikipedia.org/wiki/Orkanen_Gudrun [08-02-15]

Ölandsbladets hemsida (senast uppdaterad 05-03-15). Kritik i norr mot Sveaskog. [Elektronisk]; tillgänglig: http://www.ondsbladet.se/index.php?placid=&placid_text=3&id=230 [08-02-06]

Bilagor

Bilaga 1

Bilaga 1. Hägnadsförslag och områdesindelningen A – F. Vägar och baser markerade med gul färg.
Källa: Jan-Henrik Fallgren

Bilaga 2

Bilaga 2. Karta över Sveaskogs Ekopark Böda. Källa: Sveaskog